

Ο Μ Ι Λ Ι Α

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗΝ ΠΡΟΣ

ΤΙΜΟΘΕΟΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ,

ΤΗΝ ΑΝΑΓΙΝΩΣΚΟΜΕΝΗΝ ΤΗ ΤΡΙΑΚΟΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΑ ΚΥΡΙΑΚΗ.

1. Τιμ. 44.
8. 9.

« **Ἡ** δὲ εὐσέβεια πρὸς πάντα ὠφέλιμός ἐστιν, » ἐπαγγελίαν ἔχουσα ζωῆς τῆς νῦν καὶ τῆς » μελλούσης ». Οὗτος ὁ λόγος ἐστὶ πιστὸς καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἄξιος, ὡς εἶπεν ὁ θεορρήμων Παῦλος· εἶπε τοῦτο ὁ Παῦλος, ἀλλ' ἄρα γε πιστεύουσι πάντες, ὅτι οὗτος ὁ λόγος ἐστὶν ἀληθὴς καὶ βέβαιος; ἄρα γε νομίζουσι πάντες, ὅτι ἐστὶν ἄξιος ἀποδοχῆς; πειθόνται ἄρα γε, πάντες ὅτι ἡ εὐσέβειά ἐστὶν ὠφέλιμος πρὸς πάντα, καὶ ὅτι παρέχει καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ζωὴν καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ὅσα ἀγαθὰ ὑπόσχεται; ἡμεῖς βλέπομεν εἰς τοὺς παρόντας καιροὺς πλήθη ἀνθρώπων, οἵτινες, ὡσπερ ἂν εἴ ἦσαν καταπιεσμένοι, ὅτι ὁ λόγος οὗτός ἐστι ψευδής, καὶ οὐχὶ ἀ-

ποδοχῆς, ἀλλ' ἀπεσροφῆς ἄξιος· καὶ ὡσπερ ἂν εἴ ἦσαν πεπληροφορημένοι, ὅτι ἡ εὐσέβεια οὐκ ὠφελεῖ πρὸς πάντα, ἀλλὰ βλάπτει κατὰ πάντα, οὕτω κατεφρόνησαν αὐτὴν, καὶ ἀπορρίψαντες αὐτὴν παντελῶς, ἐγένοντο ἄπιστοι καὶ ἐξ ὀλοκλήρου ἀσεβεῖς καὶ ἄθεοι· καὶ ὁ μὲν ἀσεβῆς, ὃν ὁ προφήτης Δαβὶδ ὠνόμασεν ἄφρονα διὰ τὴν ἀφροσύνην καὶ μωρίαν τοῦ νοῦς αὐτοῦ, εἴτε ἐντροπέμενος τῆς ἀθείας τὸ ὄνειδος, εἴτε φοβούμενος τῶν νόμων τὴν τιμωρίαν, εἴτε μὴ ἔχων πληροφορίαν περὶ τῶν ἀνοήτων αὐτοῦ φρονημάτων, οὐκ ἐτόλμα ἐκφωνῆσαι τοὺς τῆς ἀθείας αὐτοῦ στοχασμοὺς, ἀλλὰ κρυφίως ἐνδον τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐμελέτα τὴν ἀσε-

βειαν, « Εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ » ἔστι θεός. » Αὐτοὶ δὲ μηδὲ ἐντρεπόμενοι, μηδὲ φοβούμενοι, μηδὲ διστάζοντες ἴσως, ἀναισχύντως καὶ ἀφόβως πλατεῖ στόματι οὐ μόνον κηρύττουσι τῆς ἀσεβείας τὴν μωρίαν, ἀλλὰ καὶ ἀγωνίζονται ἐξαλεῖψαι καὶ αὐτὰ τὰ ἴχνη τῆς εὐσεβείας.

Ψαλ. 18.

1.

Πᾶς ἄνθρωπος βλέπων τοὺς οὐρανοὺς διηγούμενους τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ, καὶ τὸ στερέωμα ἀναγγέλλον τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ, καὶ τὰ ποιήματα αὐτοῦ ἐμφανίζοντα τὴν αἰδίων αὐτοῦ δύναμιν καὶ θεϊότητα, φρίττει, ὅταν κατὰ πρῶτον ἀκούσῃ, ὅτι οὐκ ἔστι θεός· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ αὐτὸ πολλάκις ἀκουόμενον καὶ πολλάκις λεγόμενον συνεθίζεται· ἡ δὲ συνήθεια ποιεῖ καὶ τὰ φοβερὰ μὴ φοβερὰ, πρῶτον διώκει ἐκ τῆς καρδίας αὐτοῦ τὸν φόβον, ἔπειτα βλέπων, ὅτι τῆς ἀπιστίας τὸ σύστημα συντρίβει τὸν χαλινὸν τὸν ἐμποδίζοντα τὴν ἀπόλαυσιν τῶν σαρκικῶν ὀρέξεων, καὶ καταπαύει τῆς συνειδήσεως τοὺς ἐπιπληκτικούς ἐλέγχους, δέχεται αὐτὸ προθύμως, καὶ διστάζει, καὶ ἀμφιδάλλῃ, καὶ τὸ ἐναντίον πείθη αὐτὸν καὶ ὁ νοῦς καὶ ἡ αἴσθησις. Ἐκ τούτου τὸ μέγα τοῦτο καὶ ὀλέθριον κακόν, ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μεταβαῖνον, ὡς νόσος ἐπιδημικὴ μεταδίδεται, καὶ αὖξει, καὶ πολυπλασιάζεται· ἀλλ' ἄρα

1αρ. 8. 22.

γε « Ῥητὴν οὐκ ἔστιν ἐν Γαλαδδ, ἢ » ἰατρός οὐκ ἔστιν ἐκεῖ. » Ἐκεῖ μὲν, ὅπου ἡ τοιαύτη ψυχόλεθρος λοιμικὴ νόσος ἐγεννήθη, καὶ ἀνετράφη, καὶ ἀναισχυντιάσασα, ἐν οὕτως εἶπω, ἐπαρρησιάσθη, καὶ ἐξουσίαν ἔλαβε καὶ κυριότητα, ἴσως οὐδὲ ῤητὴν ἔστιν,

οὐδὲ ἰατρός, οὐδὲ ἀναβαίνει ἐκεῖ ἴσως οἱ ἐκεῖ « Ἐξώθησαν, καὶ οὐ μὴ δύνωνται » εἶναι », ἐπειδὴ ἐν τιμῇ ὄντες, ὡς λογικοὶ ἄνθρωποι, αὐτοπροαιρέτως ἐθελοκακήσαντες, καὶ τὸ δοθὲν αὐτοῖς λογικὸν φῶς σβέσαντες, παρασυνεβλήθησαν « Τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις », καὶ ὁμοιώθησαν αὐτοῖς, καὶ ἀρχηγοὶ ἐγένοντο καὶ διδάσκαλοι τῆς τοιαύτης ἀπωλείας· περὶ δὲ τῶν μὴ ἐκεῖ, ἀλλαχοῦ δὲ κατοικούντων μεγάλη ἔστιν ἐλπίς καὶ ἰατρείας καὶ σωτηρίας.

Ψαλ. 35.
13.

Ψαλ. 48.
13.

Οἱ ἰατροὶ τῶν ἀρρώστημάτων τοῦ σώματος ἔχουσιν ἄλλας μὲν βοτάνας ἀποδιωκτικὰς τῆς ἀρρώστιας, ἄλλας δὲ προφυλακτικὰς τῆς ὑγείας· μετέρχονται δὲ καὶ τὰς δύο, τὰς μὲν εἰς τοὺς ἀρρώστους, ἵνα ἰατρεύσωσιν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ἀσθενείας, τὰς δὲ εἰς τοὺς ὑγεῖς, ἵνα διαφυλάξωσιν τὴν ἐκείνων ὑγείαν. Ἄλλ' εὐρίσκονται ἄρα γε καὶ διὰ τὴν ἀναφανῆσαν νῦν ψυχικὴν καὶ θανατηφόρον ἀσθένειαν· βάλσαμα, δυνάμενα καὶ τοὺς ἀσεβεῖς θεραπεῦσαι ἀπὸ τῆς ἀσεβείας, καὶ τοὺς εὐσεβεῖς ἐπιστηρίζαι εἰς τῆς πίστεως τὴν εὐσέβειαν; Ἡ ἀπόδειξις τοῦ λόγου τοῦ πιστοῦ, καὶ τοῦ πάσης ἀποδοχῆς ἀξίου, φαίνεται βίβλαμον ἀμφιδέξιον, δυνάμενον καὶ τὴν πληγὴν τῆς ἀσεβείας ἰατρεύσαι, καὶ τὴν ὑγείαν τῆς πίστεως ἀμετάπτωτον διαφυλάξαι. « Ἡ δὲ εὐσέβεια » πρὸς πάντα ὠφέλιμός ἐστιν, ἐπαγγελίην » ἔχουσα ζωῆς, τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης ». Οὗτός ἐστιν ὁ λόγος ὁ πιστός, καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἀξίος· ἡ τούτου ἀπόδειξις δύναται καὶ τοὺς ἀσεβεῖς ἐξαγαγεῖν ἀπὸ

1. Τιμ. 4.
8. 9.

τοῦ βαρᾶθρου τῆς ἀπιστίας, καὶ τοὺς εὐσεβεῖς στερεῶσαι ἐπὶ τὴν πέτραν τῆς πίστεως· διότι, ὅταν ἀποδειχθῇ, ὅτι ἡ εὐσεβεία ἐστὶ πρὸς πάντα ὠφέλιμος, τότε τίς τῶν ἀσεβῶν οὐκ ἀποστρέφεται τὴν ἀσέβειαν, ἵνα ἐναγκαλισθῇ τὴν εὐσεβειαν; ἢ τίς τῶν πιστῶν οὐ φεύγει τὴν ἀπιστίαν, ἵνα διαμένη διαπαντός ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν τῆς πίστεως; Ἡμεῖς προβάλλομεν τὰς περὶ τούτου ἀποδείξεις· ἐπειδὴ δὲ ἐδιδάχθημεν ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ὅτι οὐδεὶς δύναται πιστεῦσαι, κἂν μυρίας καὶ ἀναντιρρόητους ἀκούη καὶ βλέπῃ ἀποδείξεις, εἰὰν μὴ ὁ ἐπουράνιος πατήρ ἐπιλάμψῃ ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ τῆς θείας αὐτοῦ χάριτος τὸ φῶς· « Οὐδεὶς δύναται » ἐλθ. ἴν. πρὸς με, εἰὰν μὴ ὁ πατήρ, ὁ πέμψας » με, ἐλκύσῃ αὐτόν »· ἐπικαλούμεθα αὐτόν τὸν χορηγὸν τοῦ φωτός, τὸν πατέρα τῶν οἰκτιρμῶν, τὴν πηγὴν τοῦ ἐλέους, ἵνα ὑπὸ τῆς ἀπειροῦ αὐτοῦ ἀγαθότητος δυσωπούμενος, φῶς ἐλκυστικὸν καταπέμψῃ εἰς πάντας τοὺς ἀκούοντας αὐτὰς, καὶ τοὺς μὲν πλανηθέντας καὶ ἀπισήσαντας ἐπιστρέψῃ ἀπὸ τῆς ἀπιστίας, τοὺς δὲ μὴ ἀπατηθέντας, ἀλλὰ πιστεύοντας, ἐπιστηρίξῃ εἰς τὴν πίστιν.

Ἐὰν εὐθὺς κατ' ἀρχὰς λαλήσωμεν περὶ τῆς ὠφελείας, ὅσην προξενεῖ εἰς ἡμᾶς ἡ εὐσεβεία εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν, οἱ ἀσεβεῖς, οἱ μὴ πιστεύοντες, ὅτι ἐστὶ μέλλουσα ζωὴ, γελῶσι, καὶ περιφρονοῦντες τὰ λεγόμενα, κλείουσι τῆς ψυχῆς τὰ ὦτα, καὶ ἐμφράττουσιν αὐτὰ, ὡς ἡ ἀσπίς ἢ κωφὴ, « Καὶ βύουσα τὰ ὦτα αὐτῆς »· διὰ τοῦτο ἀρχόμεθα ἀπὸ τῶν ὁρατῶν καὶ αἰσθητῶν

πραγμάτων, ἐν οἷς αὐτοὶ εἰσι προσηλωμένοι.

Εἰς πάντα τὰ τῶν ἀνθρώπων ἔργα τόσοσ ἀναγκαῖα ἐστὶν ἡ ἐλπίς τῆς καλῆς αὐτῶν ἐκβάσεως, ὥστε, εἰὰν αὐτὴ λείψῃ, μένουσι πάντες οἱ ἄνθρωποι ἀργοὶ καὶ ἄπρακτοί, καὶ ἐπομένως δυστυχεῖς καὶ τρυσάθλιοι.

Τίς σπεῖρει, ὅταν οὐκ ἐλπίζῃ θερίσαι καρπὸν; τίς πλέει τὴν θάλασσαν, ὅταν οὐκ ἐλπίζῃ φθάσαι εἰς τὸν λιμένα; τίς πραγματεύεται, ὅταν οὐκ ἔχη τὴν ἐλπίδα τοῦ κέρδους; τίς ἢ ἐργοχειρεῖ, ἢ ὑπηρετεῖ, ὅταν οὐκ ἐλπίζῃ μισθόν; Ἐὰν ἐρευνήσῃτε πάντα τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων, βλέπετε, ὅτι πάντα γίνονται ἐπὶ τῇ ἐλπίδι τῆς τοῦ ποθουμένου σκοποῦ ἀπολαύσεως· ὅσον δὲ στερεωτέρα ἡ ἐλπίς, τοσοῦτον μείζων γίνεται τοῦ ἐργάτου ἢ προθυμίας· ὅταν δὲ ἡ ἐλπίς κατασταθῇ ἀσφαλῆς καὶ βεβαία, τότε ὁ ἄνθρωπος γίνεται προθυμότατος, καὶ ἐπιμελέστατος εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ, τότε μετὰ σπουδῆς ἐπιχειρεῖ καὶ αὐτὰ τὰ κοπιαστικώτατα καὶ δυσκατόρθωτα ἔργα. Σύγκρινον δὲ τὴν ἐλπίδα τοῦ ἀσεβοῦς μετὰ τῆς ἐλπίδος τοῦ εὐσεβοῦς ἀνθρώπου· ἡ μὲν ἐλπίς τοῦ ἀσεβοῦς ἔχει θεμέλιον τὰ κτίσμα-τα, ἡ δὲ ἐλπίς τοῦ εὐσεβοῦς θεμελιούται εἰς τὸν δημιουργὸν πάντων τῶν κτισμάτων· ὁ ἀσεβὴς ἐλπίζει εἰς πράγματα ἀλλοιούμενα, καὶ μεταβαλλόμενα, εἰς τὸν ἀέρα, εἰς τὴν ποιότητα τῆς γῆς, εἰς τὴν θερμότητα τοῦ ἡλίου, εἰς τὴν βροχὴν, εἰς τὸν ἀνεμὸν· ὁ εὐσεβὴς ἔχει πᾶσαν τὴν ἐλπίδα αὐτοῦ εἰς τὸν ἀναλλοίωτον καὶ ἀμετάβλητον θεόν· ὁ ἀσεβὴς ἐλπίζει εἰς πράγματα ἀσθενῆ καὶ

ὀλιγοδύναμα, εἰς τὴν τέχνην ἐλπίζει, εἰς τὴν ἐπιτηδειότητα, εἰς τὴν ἰδίαν δύναμιν· ὁ εὐσεβὴς ἐλπίζει εἰς τὸν πανσθενέστατον καὶ παντοδύναμον· ὁ ἀσεβὴς ἐλπίζει ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς ὑποσχομένους πολλὰ, ἐκπληροῦντας δὲ ὀλίγα, ἢ οὐδέν· ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς προσκαίρους καὶ φθαρτοὺς, οἵτινες σήμερον ζῶσι, καὶ αὖριον ἀποθνήσκουσιν· ὁ εὐσεβὴς ἐλπίζει ἐπὶ τὸν θεόν, τὸν ἐκπληροῦντα πάντοτε ἐκ περιουσίας τὰς θείας αὐτοῦ ὑποσχέσεις, ἐπὶ τὸν θεόν, τὸν αἰώνως ζῶντα. Τίνος οὖν ἡ ἐλπίς στερεωτέρα καὶ βεβαιότερα; τοῦ ἀσεβοῦς, ὅστις θεμελιοῖ αὐτὴν εἰς πράγματα ἀκατάστατα, μεταβλητὰ, ἀσθενῆ, φθαρτὰ καὶ πρόσκαιρα· ἢ τοῦ εὐσεβοῦς, ὅστις ἔχει τὴν ἐλπίδα αὐτοῦ εἰς τὸν ἀναλλοίωτον καὶ ἀμετάβλητον, καὶ παντοδύναμον, καὶ ἀφθαρτον, καὶ αἰώνιον θεόν; ἢ ἐλπίς τοῦ ἀσεβοῦς ἐστὶν ἀσήμερος καὶ ἀβεβαία, ἢ ἐλπίς τοῦ εὐσεβοῦς ἐστὶν στερεὰ καὶ βεβαία.

Ἀληθὴς οὖν οὗτος ὁ ἀποστολικὸς λόγος·

1. Τιμ. 4. 8. « Ἡ δὲ εὐσεβεία πρὸς πάντα ὠφέλιμος » ἐστὶν » πρὸς πάντα δηλαδὴ τὰ ἔργα ἡμῶν πολλὴν προξενεῖ τὴν ὠφέλειαν· αὐτὴ μεγαλοφυχεῖ, καὶ πληροῖ προθυμίας καὶ τὸν γεωργόν, καὶ τὸν ναύτην, καὶ τὸν ἔμπορον, καὶ τὸν στρατιώτην, καὶ τὸν δούλον, καὶ τὸν δεσπότην, καὶ τὸν ἀρχοντα, καὶ τὸν βασιλέα, καὶ πάντα ἄνθρωπον πρὸς πᾶσαν ἐργασίαν. Καὶ μὴ εἶπης, ὡς ἄπιστε, ὅτι ἐπειδὴ οὐκ ἔστι θεός, πλανᾶται ὁ εὐσεβὴς, ταῦτα ἐλπίζων· διότι αὐτὸς πιστεύει, ὅτι ἐστὶ θεός, καὶ ὅτι οὗτος

ὁ θεός ἐστι παντεπόπτης, παντοδύναμος, πανυπεράγαθος, προνοητικώτατος φιλάνθρωπότατος καὶ εὐεργέτης πάντων, ἐξόχως δὲ τῶν πιστῶν, τῶν εἰς αὐτὸν ἐλπίζόντων· ἢ δὲ 1. Τιμ. 4. 10. πίζεις ἐνθάξει ἀκαταπαύσως εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ τόσον στερεὰν καὶ μεγάλην τὴν πρὸς τὸν θεὸν ἐλπίδα, ὥστε, ἐν ὧσιν αὐτὸς πιστεύει, οὐ δύνασαι σαλευσαι αὐτὴν, καὶ εἴ τι κεν μωρολογῆς· ὅσον δὲ ἡ πίστις αὐτοῦ αὐξάνει καὶ θερμαίνεται, τοσοῦτον ἢ ἐλπίς τῆς ψυχῆς αὐτοῦ μεγαλύνεται, καὶ ἐπιστηρίζεται.

Ἐκ τούτου βλέπομεν, ὅτι ὅσοι εὐσεβεῖς ἦσαν θερμοὶ εἰς τὴν πίστιν, τόσην ἐλπίδα εἶχον, ὥστε ἐθάρρῃσαν κατορθῶσαι ἔργα, ὅσα οὐδεὶς τῶν ἀσεβῶν ἐποίησε. Τίς ποτε ἀσεβὴς παρεστάθη ἐνώπιον τοῦ ἰδίου αὐτοῦ βασιλέως, καὶ μετὰ τοσαύτης παρρησίας εἶπε πρὸς αὐτόν· ἀπόλυσον τὸν ὑπήκοον 1. Τιμ. 5. 1. λαόν σου ἀπὸ τῆς ἐξουσίας σου; τίς ποτε 1. Τιμ. 14. 22. ἀσεβὴς ἐτόλμησεν εἰσελθεῖν εἰς τὸ μέσον τῆς θαλάσσης μετὰ τοσοῦτων μυριάδων λιοῦ; τίς ποτε ἀσεβὴς ἐθάρρῃσεν, ὅτι νικᾷ 1. Τιμ. 17. 11. τοὺς ἐχθρούς, ἀπλώσας τὰς χεῖρας αὐτοῦ κατ' αὐτῶν; οὐδεὶς· ὁ Μωϋσῆς ἐποίησε ταῦτα τὰ θαυμάσια ἔργα, ἐπειδὴ, εὐσεβὴς ὢν, ἔλπίζεν, ὅτι ὁ θεός, ὁ τὰ πάντα δυνάμενος, ποιεῖ δυνατὰ τὰ παρ' ἀνθρώποις ἀδύνατα· τίς ποτε ἀσεβὴς οὐκ ἐφοβήθη διελθεῖν μετὰ τοσοῦτων χιλιάδων ἀνδρῶν 1. Τιμ. 3. 17. καὶ γυναικῶν καὶ παιδίων μέγαν καὶ βαθύτατον ποταμόν, ἢ ἐπέισθη, ὅτι διὰ τῆς φωνῆς τῶν σαλπίγγων ἐδαφίζει τὰ ὑψηλὰ καὶ στερεὰ τεῖχη τῶν πόλεων, ἢ ἐνόμισεν

ὅτι δύναται δι' ἐνός προστακτικοῦ λόγου στήσαι τοῦ ἡλίου τὴν κίνησιν; οὐδεὶς ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ ταῦτα ἐποίησεν, ἐπειδὴ ἡ πίστις ἐνέθη κεν εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ βεβαίαν ἐλπίδα, ὅτι ὁ θεὸς δύναται ταῦτα ποιῆσαι. Τίς ποτε ἀσεβῆς ὤρμησε μετὰ μόνων τριακοσίων ἀνθρώπων ἐναντίον εἰς πλῆθος ἐχθρῶν ἀμέτρητον; οὐδεὶς ὁ εὐσεβῆς Γεδεὼν τοῦτο ἐπραξεν, ἐλπίσας ἐπὶ τῇ δυνάμει τοῦ παντοδυνάμου θεοῦ. Ἄνθρωποι ἰδιῶται, πτωχοὶ, ἀγράμματοι, ἄοπλοι, καθὼς ἦσαν οἱ ἀπόστολοι, τόσον μεγαλόψυχοι ἐγένοντο ὑπὸ τῆς τοιαύτης θείας ἐλπίδος, ὥστε παρασάντες ἐνώπιον βασιλέων καὶ τυράννων, ἐδίδαξαν αὐτοὺς εὐθαρσῶς, καὶ ἀντέστησαν κατ' αὐτῶν γενναιοφρόνως, καὶ ἐνίκησαν αὐτοὺς θαυμασίως. Εἰς ἀνθρώπους πάσης τάξεως, καθὼς ἦσαν οἱ ἅγιοι μάρτυρες, ἐν οἷς καὶ κοράσια ἀπαλά, καὶ γραῖδια ἀσθενῆ τόσην ἀνδρείαν ἔδωκεν ἢ εἰς τὸν θεὸν ἐλπὶς, ὥστε ἔτρεχον εἰς τὰς βασάνους, ὡς τρέχομεν εἰς τὰς τρυφάς· ἔβλεπον τὸ πῦρ, τοὺς φούρνους, τὰ τήγανα ὡς δρόσον ἐαρινῆν, τὰ θηρία καὶ τὰς σούβλας, καὶ παντὸς εἶδους βασανιστήριον ὡς νίκης στεφάνους, καὶ θριάμβους δόξης, ἔβλεπον τοὺς φονεῖς αὐτῶν ὡς σωτῆρας καὶ εὐεργέτας.

Ἄλλὰ πόθεν, λέγει ὁ ἀσεβῆς, ταῦτά εἰσι γνωστά; ἐξ ἐκείνων τῶν ἀξιοπίστων ἀνδρῶν, οἵτινες εἶδον καὶ ἤκουσαν καὶ ἐψηλάφησαν, καὶ ἐκ συμφώνου αὐτὰ ἰστόρησαν. Ἄλλ' οἱ ἱστορικοὶ, ἀποκρίνεται, ψεύδονται· ἅ! πανάθλιε· ἀλλ', ἐὰν ἀρνηθῆς τὰ λόγια παντὸς ἱστορικοῦ, ἀγνοεῖς, τίς ἐστὶν ὁ προπά-

πὸς σου, ἢ καὶ ὁ πάππος σου, ἴσως δὲ καὶ τίς ἐστὶν ὁ πατήρ σου καὶ ἡ μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοὶ σου. Τὰ δὲ εἰρημένα θαυμάσια ἔργα εἰσὶ γνωστὰ καὶ βέβαια, οὐ μόνον ἐκ τῶν κατὰ πάντα λόγον ἀξιοπίστων καὶ συμφώνων ἱστορικῶν, τῶν ταῦτα ἰσορησάντων, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν ὁρατῶν καὶ αἰσθητῶν πραγμάτων. Ὅλος ὁ κόσμος, πλὴν τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, εἰδωλολάτραι ἦσαν πρὶν τῆς ἐν τῷ κόσμῳ παρουσίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· πόθεν οὖν τόσα ἄμετρα πλήθη εἰδωλολατρῶν ἐπίστευσαν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν; πόθεν ἄλλοθεν, εἰμὴ ἐκ τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος; ποιοὶ δὲ ἦσαν οἱ κηρύττοντες ἀπόστολοι; πτωχοὶ, ἀδύνατοι, ἄοπλοι, ἀμαθεῖς, ἀσθενεῖς, ἐξουθενημένοι· πόθεν οὖν οὗτοι ἐθάρρησαν κατορθῶσαι τοιοῦτον μέγα καὶ θαυμαστὸν ἔργον; πόθεν ἄλλοθεν, εἰμὴ ἐκ τῆς ἐλπίδος; πόθεν δὲ ἡ τόση ἐλπὶς; οὐδὲν ἄλλοθεν, εἰμὴ ἐκ τῆς εὐσεβείας.

Οὐ μόνον δὲ εἰς πάντα τὰ ἔργα ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς πάσας τὰς τῆς ζωῆς ἡμῶν περιστάσεις πολλὴν ὠφέλειαν προξενεῖ ἡ εὐσέβεια· ὑπὸ τοσοῦτου πλήθους θλίψεων, κινδύνων, συμφορῶν, ὀδυνῶν ἀβρῶστημάτων ἐστὶ πεπληρωμένος ὁ βίος ἡμῶν, ὥστε μόλις εὐρίσκεται ἀνθρώπος εἰς τὸν κόσμον, ὅστις δύναται εἰπεῖν· ἐγὼ οὐδεμίαν συμφορὰν ἐδοκίμασα, οὐδέποτε ἐπιὸν θλίψεως ποτήριον, οὐδέποτε ἐγεύσθην ἀσθενείας πικρότητα· πολλάκις δὲ τοιαῦται θλίψεις καὶ ὀδύνη περικυκλοῦσι τοὺς ἀνθρώπους, ὥστε οὐδεμίαν εὐρίσκουσι παρηγορίαν εἰς

τὰ ἐγκόσμια πράγματα· δυνασεύει ὁ δυνατός, ὁ ἄδικος, τὴν ἀδύνατον χήραν, ἀρπάζων καὶ τὴν τροφήν καὶ τὸ ἔνδυμα τῶν ὀρφανῶν αὐτῆς τέκνων· προστρέχει αὐτὴ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' οὐδεὶς τολμᾷ βοηθῆσαι αὐτῇ, ἐπειδὴ πάντες φοβοῦνται τοῦ ἀδικοῦντος αὐτῆν τὸν διωγμὸν καὶ τὴν καταδυναστείαν· ὅθεν ὡς μάχαιρα δίστομος σχίζει τὴν καρδίαν αὐτῆς ἢ ἀνάγκη καὶ ἢ θλίψις· ἐὰν αὐτὴ πιστεύῃ εἰς τὸν θεόν, εὐρίσκει ἀναψυχὴν καὶ παρηγορίαν, αἶρουσα εἰς τὸν οὐρανὸν τὰ ὄμματα, καὶ συλλογίζομένη, ὅτι ὁ παντοδύναμος θεὸς ἐστὶν ὁ ἐκδικητὴς τῶν ἀδικουμένων, καὶ τῶν χη-

ρῶν καὶ ὀρφανῶν ὁ ἀντιλήπτωρ. Πόνοι ὀδυνῶν ἀσθενείας νύκτα τε καὶ ἡμέραν βασανίζουσι τὸν βαρέως ἀσθενοῦντα, οὐδὲ ἰατροὶ αὐτὸν ὠφελοῦσιν· ἐὰν αὐτὸς πιστεύῃ εἰς τὸν θεόν, εὐρίσκει ἐλαφρίαν τῶν πόνων καὶ ἀναψυχὴν εἰς τὰς ὀδύνας, ἐνθυμούμενος, ὅτι ὁ θεὸς ἐστὶ παντοδύναμος καὶ παντελεήμων, καὶ ὅτι οἱ πόνοι ἐξαλείφουσι τὰς ἁμαρτίας, καὶ αἱ ὀδύνηαι πλέκουσι τοῦ θεοῦ ἐλέους τοὺς στεφάνους. Εἰς

Ψαλ. 88.
32, 33

πᾶσαν θλιβεράν περίστασιν, ἐν ἧ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀπελπιζομένη ἀπὸ πάσης βοηθείας, οὐδεμίαν δέχεται παρηγορίαν ἀνθρωπίνην, ἐὰν ἐνθυμηθῇ τὸν θεόν, οὐ μόνον παρηγορίαν εὐρίσκει, ἀλλὰ καὶ εὐφροσύνην· ἡ δοκιμὴ ἐδίδαξε τοῦτο τὸν βασιλέα καὶ προφήτην Δαβὶδ· ὅταν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἀπεστρέφετο πᾶσαν ἐγκόσμιον παραμυθίαν διὰ τὰς θλίψεις, ὅσας προὔξενει εἰς αὐτὸν ὁ Σαουλ, ὅσας οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ, ὅσας ὁ υἱὸς

αὐτοῦ ὁ Ἀβεσσαλώμ· τότε αὐτὸς ἐμνημόνευε τοῦ θεοῦ, καὶ εὐρίσκειν εὐφροσύνην καὶ ἀγαλλίασιν· τοῦτο ἐφάνερωσε πρὸς ὀδηγίαν ἡμῶν ὁ τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος· « Ἀπηνήνατο, εἶπε, παρακληθῆναι ἡ ψυχὴ μου. » Ἐμνήσθη τὸν θεοῦ, καὶ εὐφράνθη ». Ὁ ἄπιστος εἰς πᾶσαν θλιβεράν αὐτοῦ περίστασιν ἐστὶ παντελῶς ἐστερημένος τῆς τοιαύτης μεγάλης παρηγορίας· σιωπῶ δὲ ἐγὼ πάσας τὰς ἄλλας ὀδυνῶν περιστάσεις, ὅσαι καταθλίβουσι τοὺς ἀνθρώπους, ἵνα μὴ πέραν τοῦ πρέποντος μακρύνω τὸν λόγον, μίαν δὲ μόνην προβάλλω, τοῦ θανάτου δηλονότι τὴν περίστασιν, ἐπειδὴ αὐτὴ μόνη δύναται ἀποδείξει τῆς εὐσεβείας τὴν ὠφέλειαν.

Ψαλ. 76.
2. 3.

Οὐδεὶς δύναται περιγράψαι, πόσος ἐστὶν ὁ θόρυβος, ὁ φόβος, οἱ πόνοι, ἡ ὀδύνη, ἡ βία, ὁ ἀγὼν τοῦ θανάτου. Ἐὰν μόνη ἢ μνήμη τοῦ θανάτου τόσην ταραχὴν καὶ δειλίαν φέρῃ εἰς τὸν ἀνθρώπον, πόσω μᾶλλον ἢ τούτου παρουσία; ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ θανάτου εἰς ποῖον πρᾶγμα τοῦ κόσμου τούτου εὐρίσκει παρηγορίας ἐλπίδα; εἰς τὰ ἰατρικά; ἀλλ' εἰς τοῦ θανάτου τὰς πληγὰς αὐτὰ οὐδὲν ὠφελοῦσιν· εἰς τοὺς ἰατρούς; ἀλλ' αὐτοὶ τότε ἐλπίζουσι τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου· εἰς τοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς σου; ἀλλ' αὐτοὶ τότε αὐξάνουσι τὸ πάθος σου, κλαίοντες καὶ θρηνοῦντες διὰ τὴν στέρησίν σου. Βοηθεῖ σοι ἄρα γε τότε ἢ ὁ πλοῦτος, ὃν ἐθησαύρισας· ἢ τὰ ἀξιώματα, ὑπὲρ ὧν τόσον ἐκοπίασας· ἢ ἡ ἐξουσία σου, εἰς ἣν εἶχες τόσην πεποιθήσιν· ἢ οἱ βασιλικοὶ θρό-

νοι, καὶ τὰ σκῆπτρα καὶ τὰ στέμματα; αὐτὰ καὶ σὺν αὐτοῖς ὁ κόσμος ὅλος τότε διὰ σέ εἰσιν ἀνερέργητα, νεκρά, ἄπρακτα, καὶ μὴ ὄντα. Ἄνθρωπε ἀσεβῆ καὶ ἄπιστε, ποῦ προστρέχεις εἰς τὸν καιρὸν τῆς φοβερᾶς ἐκείνης καὶ ὀδυνηροτάτης ἀνάγκης σου, πόθεν περιμένεις βοήθειαν; ποῦ ἐλπίζεις; εἰς τὸν θεόν; ἀλλὰ σὺ οὐ πιστεύεις, ὅτι ἐστὶ θεός· ὅθεν οὐδὲ καταφεύγεις πρὸς αὐτόν, οὐδὲ ἐλπίζεις τὴν ἐξ αὐτοῦ σωτηρίαν· ἐλπίζεις εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν καὶ εἰς τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν, τὴν παρηγορίαν τοῦ θανάτου; ἀλλὰ σὺ πέποιθας, ὅτι ἡ ψυχὴ σου ἐστὶ θνητὴ, καὶ ἀποθνήσκει καθὼς καὶ τὸ σῶμα· ὅθεν οὐκ ἔχεις ἐλπίδα ζωῆς· τοῦτο δὲ ἀναβιδάζει τὴν αἴσθησιν τοῦ θανάτου σου καὶ ἐπομένως τὴν ὀδύνην σου εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν· σπαράττεται ἡ καρδιά σου, σχίζονται τὰ σπλάγχνα σου, καταβασανίζεται τὸ σῶμά σου διὰ τὸν ἀπελπισμὸν τοῦ ἀπίστου νοός σου.

καλ. 23. 21. «Θάνατος ἀμαρτωλῶν πονηρός». Εὐσέβεια, σὺ, ἢ πρὸς πάντα ὠφέλιμος, ἔρχεσαι τότε πρὸς τὸν ἄνθρωπον τὸν εὐσεβῆ, καὶ παρίστασαι ἐνώπιον τοῦ νοός αὐτοῦ· ἐπειδὴ δὲ ἔχεις τὴν ἐπαγγελίαν οὐ μόνον τῆς παρούσης ἀλλὰ καὶ τῆς μελλούσης ζωῆς, προβάλλεις πρὸς αὐτόν τὴν δραστηκὴν σου παρηγορίαν· μὴ φοβοῦ, λέγεις πρὸς αὐτόν, διότι ὁ Κύριός σου εἶπεν, ὅτι κὰν ἀποθάνης, ζήσῃ. «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ,» κὰν ἀποθάνῃ, ζήσεται». Μὴ λυπεῖσαι, διότι οὐκ ἀποθνήσκεις, ἀλλὰ μεταβαίνεις ἐκ ταύτης τῆς προσκαιροῦ καὶ πολυπα-

θοῦς ζωῆς εἰς ζωὴν ἀπαθῆ καὶ αἰώνιον.

«Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, εἶπεν ὁ Κύριός σου,» ἔχει ζωὴν αἰώνιον». Εἰς τὴν ζωὴν ἐκείνην οὐδέποτε οὐδὲ δάκρυον φαίνεται, οὐδὲ στεναγμὸς ἀκούεται, οὐδὲ ἡ λύπη ἔχει τόπον· εἰς ἐκείνην τὴν ζωὴν ἐστὶν ἡ τελεία ἀπάθεια, ἡ ἀναλλοίωτος εἰρήνη, ἡ χαρὰ ἡ ἀνεκλάλητος, ἡ ἄνεσις, ἡ δόξα, ἡ βασιλεία· ἐκείνη ἡ ζωὴ ἔχει ἀγαθὰ, «ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ

ιωάν. 6.
47.

» εἶδε, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρ-

1. Κορ. 2.
9.

» διὰν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη». Ἐπειδὴ δὲ ὁ εὐσεβῆς ἄνθρωπος πιστεύει, καὶ οὐδόλως περὶ τούτων ἀμφιβάλλει, τόσην ἄνεσιν καὶ παρηγορίαν αἰσθάνεται τὴν ὥραν ἐκείνην, ὥστε ὑποδέχεται τὸν θάνατον, οὐχι ὡς θάνατον, ἀλλ' ὡς ζωὴν· οὐχ ὡς θάνατον, ἀλλ' ὡς ἐλευθερίαν ἀπὸ τῆς ἐμπαθοῦς καὶ θλιβερᾶς ταύτης κατοικίας, καὶ μετάβασιν εἰς τὴν βασιλείαν τὴν αἰώνιον.

Ἐπειδὴ οὖν ἢ εἰς τὸν θεὸν πίσις πολλὴν προξενεῖ ὠφέλειαν εἰς πάντα τὰ ἔργα ἡμῶν, πολλὴν ὠφέλειαν εἰς πάσας τὰς τῆς ζωῆς ἡμῶν περιστάσεις, ἐξόχως δὲ εἰς τὴν φοβερὰν περίστασιν τοῦ θανάτου, φανερόν ἐστιν, ὅτι κατὰ τοῦτο καὶ μόνον ἀξία ἦν πάσης ἀποδοχῆς ἢ εὐσέβεια, κὰν κατ' οὐδὲν ἄλλο ἦν ὠφέλιμος· τοῦτο μόνον ἀναγκάζει καὶ τὸν ἄπιστον, ἐὰν ἔχη σπινθῆρα φρονήσεως, ἵνα ἀποστραφῇ τὴν ἀσεβείαν, καὶ πιστεύσῃ εἰς τὸν θεὸν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας. Ἄλλ' ἢ ὠφέλεια τῆς εὐσεβείας, ἀγαπητοί μου ἀδελφοί, οὐ περικλείεται μόνον εἰς τὰ προειρημένα προσωπικὰ καὶ πρόσκαιρα πράγματα, ἀλλ' ἀπλοῦται καὶ εἰς τὰ γενικὰ

καὶ εἰς τὰ αἰῶνια. Καὶ περὶ μὲν τῶν αἰωνίων σιωπῶ, ἐπειδὴ οἱ πιστοὶ πιστεύουσιν, ὅτι ἡ πίστις ἀνοίγει τὴν θύραν τῆς αἰωνίου βασιλείας, καὶ ὅτι χωρὶς τῆς πίσεως οὐδεὶς δύναται εἰσελθεῖν ἐν αὐτῇ· οἱ δὲ ἄπιστοι, σὰρξ καὶ αἷμα ὄντες, οὐ χωροῦσι τὸν περὶ τῶν αἰωνίων λόγον· λαλῶ δὲ περὶ τῆς ὠφελείας, τῆς προξενουμένης ὑπὸ τῆς πίσεως καὶ εἰς αὐτὰ τὰ γενικὰ καὶ καθόλου πράγματα.

Ὁμηγηρικὸς ἐστὶ κατὰ φύσιν ὁ ἄνθρωπος, ἤγουν κατὰ φύσιν φεύγει τὸν ἐρημικὸν καὶ μεμονωμένον βίον, καὶ ζητεῖ ἐπιπόνως τὴν τῶν ὁμοφυῶν ἀνθρώπων συγκατοίκησιν· ἐκ τούτου βλέπομεν, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς κόσμου ὁ πρῶτος υἱὸς τοῦ πρώτου ἀνθρώπου, τουτέστιν ὁ Κάϊν, ὠκοδόμησε πόλιν. « Καὶ ἦν, » λέγει ἡ θεία γραφὴ περὶ τοῦ Κάϊν, οἰκοδομῶν πόλιν, καὶ ἐπωνόμασε τὴν πόλιν » ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἐνώχ. Ἰδίωμα τοῦτό ἐστι πολλὰ ὠφέλιμον εἰς τοὺς ἀνθρώπους· διότι, ὅσοι ὁμοῦ συγκατοικοῦσι καὶ συμπολιτεύονται, ὑπ' ἀλλήλων βοηθούμενοι, ἀπολαμβάνουσι πᾶσαν ἀσφάλειαν καὶ ἄνεσιν. Ποῖον δὲ ἐστὶ τὸ συστατικὸν τῶν πόλεων; οὐδὲν ἄλλο, εἰμὴ ἡ ἀρετὴ, ἐξόχως δὲ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ δικαιοσύνη τόσο ἀναγκαῖαί εἰσι διὰ τὴν διατήρησιν τῶν ὁμηγύρων, ὥστε, ἐὰν αὐταὶ λείψωσι, σκορπίζονται οἱ ἄνθρωποι, καὶ χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων, καὶ ἐπομένως ἐρημοῦται πᾶσα πόλις, καὶ τόπος, καὶ χώρα· διότι, ὅταν οἱ συναθροισθέντες ἄνθρωποι ἐχθρεύονται, καὶ ἐπιβουλεύονται,

καὶ πολεμῶσι, καὶ ἀδικῶσιν ἀλλήλους, πῶς δύναται τότε συγκατοικεῖν καὶ συμπολιτεύεσθαι; ἢ ποῖαν τότε ἀσφάλειαν καὶ ἄνεσιν ἔχουσιν ἐκ τῆς τοιαύτης συγκατοικήσεως; τῆς δὲ ἀληθινῆς ἀρετῆς οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ βᾶσις, τὸ θεμέλιον, ἡ ἀρχὴ, ἡ πηγὴ, ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ ὁδηγός, εἰμὴ ἡ εὐσέβεια. Μάτην καυχᾶται ὁ ἀσεβής, λέγων, ὅτι οὐχ ἁμαρτάνει, ἀλλ' ἐργάζεται τὴν ἀρετὴν διὰ φιλοτιμίαν καὶ τὸν ἔπαινον τοῦ κόσμου· μάτην λέγει, ὅτι οὐχ ἁμαρτάνει, ἀλλὰ πράττει τὴν ἀρετὴν, φοβούμενος τὴν τιμωρίαν τῶν κοσμικῶν νόμων· διότι ἐξ αὐτῶν τῶν λόγων αὐτοῦ καθεὶς βλέπει, ὅτι αὐτὸς κρυφίως, ὅταν οὐδεὶς αὐτὸν βλέπῃ, καὶ ἐπομένως ἡ κατηγορία λείπη, καὶ ὁ φόβος παύῃ, τότε αὐτὸς ἐκπληροῖ πάσας τὰς πονηρὰς αὐτοῦ ἐπιθυμίας· ὅταν δὲ λάβῃ τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ, τότε ποιεῖ κακὰ φοβερά καὶ ἀνήκουσα· μόνη ἡ εὐσέβεια διδάσκουσα, ὅτι ὁ θεὸς ἐστὶ πανταχοῦ παρὼν, καὶ βλέπει τὰ πάντα, καὶ ἐτάζει καρδίας καὶ νεφροὺς, καὶ κρίνει, καὶ παιδεύει τοὺς ἁμαρτάνοντας, χαλιναγωγεῖ τὰς ὁρμὰς τῶν βλαβερῶν ἐπιθυμιῶν, καὶ ἐμποδίζει τὸν ἄνθρωπον οὐ μόνον ἀπὸ τῆς φανερᾶς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πάσης κρυπτῆς ἁμαρτίας· μόνη ἡ εὐσέβεια προτρέπει τὸν ἄνθρωπον, εἰς ὅποιαν τάξιν καὶ κατάστασιν εὐρίσκηται, πρὸς τὴν κατόρθωσιν τῆς ἀρετῆς, ἐπειδὴ αὐτὴ μόνη διδάσκει, τίς ἐστὶν ἡ ἀληθὴς ἀρετὴ, καὶ ὑπόσχεται δι' αὐτὴν ἀνταπόδομα οὐχὶ τὸ κενὸν καὶ πρόσκαιρον τῶν ἀνθρώπων δο-

ξάριον, ἀλλὰ τὴν ἀθάνατον καὶ αἰώνιον τοῦ θεοῦ δόξαν καὶ μακαριότητα. Εὐλόγως οὖν συμπεραίνομεν, ὅτι ἡ εὐσεβεία ἢ διδάσκαλος τῆς ἀγάπης καὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ πάσης ἄλλης ἀρετῆς συνάπτει τοὺς ἀνθρώπους, καὶ στηρίζει τὰς πόλεις, καὶ διαφυλάττει τὰς τούτων ὁμηγύρεις, καὶ φέρει πᾶσαν ὠφέλειαν, καὶ ἄνεσιν, καὶ εὐτυχίαν.

Ἀλλὰ, λέγεις, πῶς δισώθησαν, καὶ ἄχρι τῆς σήμερον σώζονται τόσαι πόλεις καὶ βασιλεῖαι χωρὶς τῆς εὐσεβείας; Τί ἄλλο ἦσαν οἱ εἰδωλολάτραι, εἰμὴ ἀσεβεῖς καὶ ἄθεοι; καὶ ὅμως αὐτοὶ εἶχον καὶ πόλεις ἐπισήμους, καὶ βασιλείας κραταιάς. Οἱ εἰδωλολάτραι οὐκ ἦσαν ἀσεβεῖς, διότι καὶ εἶχον σεβάσματα, καὶ ἐσέβοντο αὐτὰ, ἦσαν δὲ δυσεβεῖς, ἐπειδὴ ἐσέβοντο τὰ κτίσματα, καὶ οὐχὶ τὸν κτίστην· οἱ εἰδωλολάτραι οὐκ ἦσαν ἄθεοι, ἀλλὰ πολυθεοὶ, ἐπίστευον δηλαδὴ, ὅτι εἰσὶ πολλοὶ θεοί, καὶ οὐχὶ εἷς· αὐτοὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐσέβοντο θεόν, μὴ γνωριζόμενον ὑπ' αὐτῶν· ὅθεν ὁ ἀπόστολος Παῦλος εἶπε περὶ αὐτῶν, ὅτι

κατὰ τοῦτο ἦσαν εὐσεβεῖς· « Διερχόμενος » γὰρ, ἔλεγεν αὐτὸς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, » τὰ σεβάσματα ὑμῶν, εὔρον καὶ βωμόν, » ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο· ἀγνώστῳ θεῷ· ὃν οὖν » ἀγνοοῦντες, εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν ». Αὐτοὶ μὴ διδαχθέντες, τίς ἐστὶν ὁ ἀληθινὸς θεός, ἐλάτρευον τοῖς κτίσμασι, νομίζοντες, ὅτι αὐτὰ εἰσιν ὁ ἀληθινὸς θεός, καὶ πιστεύοντες, ὅτι αὐτὰ ἔχουσι τὰς δυνάμεις καὶ τοὺς χαρακτῆρας τῆς θεότητος· καὶ δὲ ἦσαν μεταξύ αὐτῶν

καὶ τινες πολλὰ ὀλίγοι ἄθεοι, καθὼς οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἐπικούρου, αὐτοὶ ὅμως οὐδὲ βασιλείαν εἶχον, οὐδὲ πόλεις ἐξουσίαζον, οὐδὲ λαοὺς διέθνον, πάντες δὲ οἱ λοιποὶ οὐ μόνον εἶχον θεοὺς καὶ βωμοὺς, ἀλλὰ καὶ ἐπίστευον, ὅτι ἐστὶ μέλλουσα ζωὴ, καὶ κρίσις, καὶ ἀνταπόδοσις τῶν καλῶν καὶ τῶν κακῶν ἔργων· μαρτυροῦσι τοῦτο ὁ Μίνως, καὶ ὁ Πλούτων, καὶ αἱ νῆσοι τῶν Μακάρων, καὶ ἡ Ἀχερουσία λίμνη, καὶ ὁ Πυριφλεγέθων, καὶ ὁ Κέρβερος, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν Ἑλλήνων μυθολογήματα. Καὶ δὲ ταῦτα μῦθοι ἦσαν καὶ πλάσματα, ἐπειδὴ ὅμως ἐπίστευον, ὅτι ἀληθῆ εἰσιν, ἐπληττον τὴν τούτων συνείδησιν, καὶ ἐνεπόδιζον ὅπωςδῆποτε ἀπὸ τῶν κακῶν, τῶν φθειρόντων τὴν κοινότητα, καὶ διεύθυνον αὐτοὺς πρὸς τὴν ἐργασίαν τῶν ἔργων, τῶν διαφυλαττόντων τοὺς δεσμοὺς τῶν ἀνθρωπίνων ὁμηγύρων.

Βασιλεία δὲ, ἢ πόλις, ἢ ἐπικράτεια ἀνθρώπων κατὰ πάντα ἀσεβῶν καὶ ἀθέων, οὐδὲ ἐφάνη, οὐδὲ ἠκούσθη, οὐδὲ ἰσορήθη, ἀλλ' οὐδὲ δύναται ποτε εὐοδοθῆναι· διότι, διὰ τὴν στερέωσιν καὶ αὔξησιν τῶν βασιλειῶν καὶ πόλεων, καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ὁμηγύρων, ἀναγκαία ἐστὶν ἡ μεταξύ ἀλλήλων ἀγάπη καὶ δικαιοσύνη, τὸ ἀξιόπιστον τοῦ λόγου, ἢ ἐκπλήρωσις τῆς ὑποσχέσεως, ἢ βεβαίωσις τοῦ ὄρκου. Ὁ ἀσεβὴς καὶ ἄπιστος φιλαυτός, μᾶλλον δὲ, φιλαυτίας ἀυτόχρημα ὢν, οὐδένα ἴως ἑαυτὸν ἀγαπᾷ, οὐδένα ὡς ἑαυτὸν δικαιοῖ· οὐδὲ ὁ λόγος αὐτοῦ ἔχει πιστωσύνην, οὐδὲ ὑπόσχεσις, κῦρος, οὐδὲ ὁ

190 Ὁμιλία μετὰ τὴν Α΄. πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολὴν τοῦ Παύλου

ἄρκος, βεβαιότητα. Τίς δύναται ἢ πισεῦσαι εἰς ὅσα λέγει, ἢ ἐλπίζει εἰς ὅσα ὑπόσχεται, ἢ πληροφορηθῆναι περὶ ὧν ὁμνυεῖ, ὅταν πάντες γινώσκωσιν, ὅτι μὴ ἔχων θεοῦ φόβον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐδὲ τὸν τοῦ θείου νόμου ἐσωτερικὸν χαλινόν, κατακρατοῦντα τὰς ὁρμὰς τῶν ἀκαθέκτων αὐτοῦ παθῶν, πᾶσαν δολιότητα καὶ ἐπιβουλήν καὶ βλάβην ποιεῖ, ὅταν λείψωσι τὰ ἐξωθεν ἐμπόδια, τουτέστιν, ὅταν δυνηθῇ ἐκπληρῶσαι κρυφίως τὰς πονηρὰς αὐτοῦ ἐπιθυμίας;

Ἄλλ' ἰδοῦ, λέγεις, ἢ ὁμήγουρις τῶν νεοκηρυχθέντων ἀσεβῶν καὶ ἀθέων εὐδοῦται. Ποία ἢ δυσυχιστάτη αὐτῶν εὐδοσίαι, ἢ διήγησις τῆς ἀθλιωτάτης κατασάσεως τῶν πόλεων, καὶ τῆς ὅλης ἐπικρατείας αὐτῶν,

οὐκ ἔστιν ἔργον τούτου τοῦ λόγου, ἀλλὰ σύγγραμμα ὀλόκληρον ἱστορικῶν, ἢ ὀρθότερον εἰπεῖν, τραγωδοποιῶν ἀνθρώπων· ἀλλ' ὁμως, ἀποκρίνεσαι, εὐτυχοῦσι, φοβεροὶ τοῖς πᾶσι φαινόμενοι, καὶ ἔθνη ὑποτάσσοντες, καὶ χρημάτων σωροὺς κερδαίνοντες, καὶ τοῦ κράτους αὐτῶν τὰ ὄρια ἐκτείνοντες. Ποία εὐτυχία ἐν τῇ ἀδικίᾳ, καὶ δυναστείᾳ, καὶ κλοπῇ, καὶ ἀρπαγῇ, καὶ δολιότητι, καὶ ὑποκρίσει, καὶ ψεύδει, καὶ ἀτιμίᾳ; περιμένετε ἰδεῖν τὸ τέλος, καὶ ἄκουε, καὶ πίστευε εἰς τοῦ θείου προφήτου τὸν λόγον· « Εἶδον, » τὸν ἀσεβῆ ὑπερυψούμενον, καὶ ἐπαιρόμενον » ὡς τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου, καὶ παρῆλθον, καὶ ἰδοῦ οὐκ ἦν, καὶ ἐζήτησα αὐτὸν, » καὶ οὐχ εὗρέθη ὁ τόπος αὐτοῦ ».

Ἡ αὐτ. 36
35. 36.